

Izveštaj o proceni efikasnosti TPRNN

Izveštaj je fokusiran na efikasnost TPRNN kod
romske, aškalijske i egipćanske dece

Timovi za prevenciju i reagovanje u slučaju napuštanja školovanja i neupisivanja u školi

Izveštaj o proceni efikasnosti TPRNN

Izveštaj je fokusiran na efikasnost TPRNN kod
romske, aškalijske i egipćanske dece

Ovaj izveštaj je sačinjen od strane Mimoza Telaku uz podršku projekta „Kosovska inicijativa za integraciju KOSINT 2020“ koji je finansiran od strane Fondacije za otvoreno društvo, a koji sprovodi Kosovski centar za obrazovanje (KEC) u partnerstvu sa Balkan Sunflowers (BSFK), Syri i Vizionit (SiV) i Roma and Ashkalia Documentation Center (RADC).

Stavovi izraženi u ovoj proceni ne reflektuju stavove Regionalnog saveta za saradnju ili stavove njegovih partnera, niti stavove Evropske Unije a ni Fondacije za otvoreno društvo.

Avgust, 2019. godina

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	3
LISTA SKRAĆENICA	4
IZVRŠNI SADRŽAJ	5
KLJUČNI NALAZI	7
UVOD	9
MEĐUNARODNI STANDARDI.....	10
PRAVNI I STRATEŠKI OKVIR.....	11
<i>Pod-zakonski akti za osnivanje i ojačanje TPRNN.....</i>	12
METODOLOGIJA.....	15
ANALIZA FUNKCIONISANJA TPRNN	16
OsnivanjeTPRNN.....	16
Identifikacija slučajeva.....	17
<i>Identifikacija slučajeva napuštanja školovanja .....</i>	17
<i>Identifikacija slučajeva neupisivanja u školi.....</i>	18
Referiranje, tretiranje i nadgledanje.....	19
Registracija slučajeva u modulu Sistema za rano upozorenje (SRU) u SMIO	21
PREPORUKE.....	22

LISTA SKRAĆENICA

ASK	Agencija za statistike Kosova
TPRNN	Timovi za prevenciju i reagovanje na napuštanje školovanja i neupisivanje u školi
TSK	Tužilački savet Kosova
IVO	Institucija višeg obrazovanja
MONT	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
MP	Ministarstvo pravde
MRSZ	Ministarstvo rada i socijalne zaštite
MZ	Ministarstvo zdravstva
OCD	Organizacije civilnog društva
PK	Policija Kosova
CSR	Centar za socijalni rad
SMPO	Sistem menadžovanja podataka u obrazovanju
SRS	Sistem ranog sprečavanja
ZKZP	Opštinska kancelarija za zajednice i povratak

IZVRŠNI SADRŽAJ

Pravo na obrazovanje je jedno od osnovnih ljudskih prava. Postoje razne međunarodne konvencije koje garantuju ovo pravo. Kosovka Vlada je saglasno ovim konvencijama razvila politike pomoću kojih garantuje ovo pravo. Međutim, napuštanje školovanja i neupisivanje u školi nastavlja da bude na zabrinjavajućem nivou. Ova pojava je posebno izražena u marginalizovanim grupama kao što su romska, aškalijska i egipćanska zajednica.

Kako bi se adresirao problem napuštanja obaveznog školovanja i neupisivanja u školu, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT) je preuzelo inicijativu za osnivanjem i ojačanjem Timova za prevenciju i reagovanje na napuštanje školovanja i neupisivanje u školi učenika u red-univerzitetskom obrazovanju (TPRNN). Ove ekipe su ustanovljene u osnovnim, nižim srednjim i višim srednjim školama, kao i na nacionalnom nivou unutar MONT-a. Funkcionisanje ovih timova suočavalo se sa poteškoćama, šta je teško reflektovalo na prevenciju napuštanja obaveznog školovanja i neupisivanja u školu.

Kako bi se detaljnije razumela efikasnost TPRNN u prevenciji i reagovanju na napuštanje školovanja i neupisivanja u školu, tokom maja i jula meseca 2019. godine, obrađena je procena u raznim školama i opštinama, kao i u MONT-u.

Opštinske direkcije za obrazovanje (ODO) i škole su izjavili da su ovitimovi već ustanovljene unutar njihove institucije. Međutim, praktična funkcionalnost ovih timova nije na zadovoljavajući nivo usled veoma niskog nivoa realizacije sastanaka i razmatranja slučajeva. Kao posledica toga, identifikovani slučajevi se u glavnom tretiraju izvan mehanizama TPRNN. Prema tome, TPRNN nastavljaju da budu uglavnom uključenu u identifikaciji i tretiranju slučajeva napuštanja obaveznog obrazovanja, slučajevima koji prete napuštanju školovanja i slučajevaneupisanih u školi.

Identifikacija slučajeva napuštanja školovanja se uglavnom obavlja od strane nastavnika u školama. Njihovu identifikaciju takođe obavljaju OCD koje se bave pitanjima romske, aškalijske i egipćanske zajednice i napuštanjem redovnog školovanja. Uglavnom, OCD uspeju da identifikuju slučajeve napuštanja školovanja na osnovu izveštaja o ocenama, gde učenici koji su napustili redovno školovanje figurišu kao neocenjeni. Problematično pitanje ostaje figurisanje, referiranje i tretiranje ovih slučajeva. Na osnovu informacija sakupljenih sa terena rezultira da postoje slučajevi, posebno sa učenicima iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice, koji nisu prijavljeni nakon napuštanja obaveznog školovanja. Takođe, postoje slučajevi o napuštanju obaveznog školovanja koji se kasno raportiraju. Kao posledica toga, ovi slučajevi uglavnom gube školsku godinu. Dok, identifikacija upisanih slučajeva se uglavnom obavlja od strane OCD koje se bave pitanjima romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Identifikacija ovih slučajeva ostaje problematična u zonama koje ne pokrivaju ove OCD.

Slučajevi napuštanja školovanja mogu imati različite završetke. Jedan deo njih može ostati neidentifikovan ili se kasnije identifikuje. Kao posledica toga, ovi slučajevi obično gube čitavu školsku godinu i ne pruža im se ubrzana nastava kako bi nadoknadili izgubljenu nastavu. ODO su obično obavestene povodom ovih slučajeva. Slučajevi napuštanja školovanja u kojima su implicirani delikti referiraju se organu starateljstva i ostalim bezbednosnim i pravosudnim institucijama. ODO je obično obavestena povodom ovih slučajeva. Slučajevi učenika iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice referiraju se posrednicima u zajednici ili u OCD koje operiraju u toj zoni i koje se bave pitanjima napuštanja školovanja i pitanjima romske, aškalijske i

egipćanske zajednice. One zone koje ne pokrivaju posrednici u zajednici i određene OCD ostaju zabrinjavajuće. ODO obično nije obavještena povodom ovih slučajeva.

Veoma je zabrinjavajuće pitanje neupisivanja u školi romske, aškalijske i egipćanske dece koji su stekli predviđeno godišnje za upis u prvi razred, ali koji škole smatra kao "nezreli" u psihofizičkom aspektu. Ova deca nisu raportirana u svojstvu onih koji su napustili u školi niti kao neupisani. Kao posledica toga, ovi slučajevi se uglavnom ne tretiraju i izgube najmanje jednu školsku godinu.

Uprkos postojanja posebnog modula u sistemu za menadžovanje podataka u obrazovanju (SMPO), upis slučajeva u ovom sistemu je prilično minimalan. Slučajevi koji prete napuštanje školovanja se skoro uopšte ne upisuju. U ovom sistemu se uglavnom upisuju jedino slučajevi u čijem tretiranju su uključeni organi starateljstva i ostale relevantne institucije bezbednosti i pravosuđa. Dok, ostali slučajevi napuštanja školovanja i neupisivanja u školi uopšte nisu upisani.

Zastupnici institucija koji su intervjuisani tokom realizacije ove procene izjavili su da slučajevi nisu upisani iz sledećeg razloga: usled nedostatka znanja korišćenja računara SHP odgovornih lica, uzastopna regrutacija prosvetnih radnika i direktora, oklevanje prijave slučajeva kako bi se izbegao imidž "neuspešne škole" itd.

Usled nedostatka registracije slučajeva, SRU ne može pružiti bilo kakav prikaz stanja neupisivanja u školi, napuštanja školovanja i slučajevima koji prete napuštanju školovanja. Trenutno, SRU jedino može pružiti prikaz slučajeva koji su napustili školovanje a koji su istovremeno tretirani od strane relevantnih institucija bezbednosti i pravosuđa.

KLUČNI NALAZI

Osnivanje TPRNN
<ul style="list-style-type: none"> TPRNN su osnovani u školama obaveznog obrazovanja i na opštinskom nivou. Osnivanje istih je jedno obavljeno na administrativni način, i još uvek nije obavljena zadovoljavajuća praktična funkcionalnost istih.
<ul style="list-style-type: none"> U Opštinskim TPRNN nedostaje dovoljno zastupanje relevantnih OCD koje se bave napuštanjem školovanja
<ul style="list-style-type: none"> Školski i opštinski TPRNN ne deluju u smislu odredaba određenog administrativnog uputstva. Na osnovu izveštaja službenika sa terena, ovi sastanci na školskom nivou se ne realizuju usled nedostatka spremnosti članova ovih timova. Dok na opštinskom nivou ovi sastanci nisu realizovani usled malog broja osoblja u ODO koji bi se angažovali u raznim inicijativama.
<ul style="list-style-type: none"> Razmatranje slučajeva se ne obavlja od strane školskih ili opštinskih TPRNN.
<ul style="list-style-type: none"> Usled nedostatka realizacije sastanaka, školske i opštinski TPRNN nisu obavesteni o velikom broju slučajeva koji se identifikuje, referiraju i tretiraju.
Identifikacija slučajeva
<ul style="list-style-type: none"> Ne sprovode se standardne procedure identifikovanja, referiranja, tretiranja i praćenja slučajeva.
<ul style="list-style-type: none"> Identifikacija slučajeva napuštanja školovanja se uglavnom obavlja u školi od strane nastavnika na osnovu odsustva učenika. Međutim, kod slučajeva koji su identifikovani sa zakašnjenjem došlo je do gubitka školske godine. Slučajevi napuštanja školovanja od strane učenika romske, aškalijske i egipćanske zajednice se obično identifikuju prema izveštaju ocene usled nedostatka ocena. Uglavnom, ova identifikacija se inicira od strane OCD koje se bave pitanjima napuštanja školovanja i pitanjima romske, aškalijske i egipćanske zajednice.
<ul style="list-style-type: none"> Identifikacija slučajeva neupisivanja u školi se uglavnom obavlja od strane OCD koje se bave pitanjima napuštanja školovanja i pitanjima romske, aškalijske i egipćanske zajednice. U zonama u kojima ne operiraju OCD, identifikacija neupisane dece u školi ostaje kritična.
<ul style="list-style-type: none"> Ostaje zabrinjavajući visok nivo ponovljenog napuštanja škole od strane učenika romske, aškalijske i egipćanske zajednice.
Referiranje i tretiranje
<ul style="list-style-type: none"> Kod slučajeva napuštanje školovanja ili koji prete napuštanje školovanja među učenicima romske, aškalijske i egipćanske zajednice uglavnom se praktikuje referiranje kod posrednika u zajednici ako postoji u toj zoni ili u OCD koje se bave pitanjima romske, aškalijske i egipćanske zajednice kao i pitanjima napuštanja školovanja. Inače, škola obaveštava porodicu takvog učenika ili na osnovu ostalih alternativnih načina. Nereferiranje i daljetretiranje ostaju kritično putanje u zonama u kojima ne operiraju posrednici zajednice ili OCD koje se bave pitanjima napuštanja školovanja i pitanjima romske, aškalijske i egipćanske zajednice.
<ul style="list-style-type: none"> Ostaje zabrinjavajuće pitanje neupisivanja dece romske, aškalijske i egipćanske zajednice koja su stekla predviđeno godišće za upis u prvi razred a koje škola smatra kao „nezrele“ u psiho-fizičkom aspektu. Ova deca nisu reportirana kao slučajevi napuštanja školovanja niti kao slučajevi neupisivanja u školi. Kao posledica ovoga, ovi slučajevi se uglavnom ne tretiraju.

- Tretiranje slučajeva napuštanja školovanja uglavnom počinju unutar škole i po potrebi se referišu organu starateljstva i u policiji. Međutim, ostaje zabrinjavajuće tretiranje učenika koji napuštaju školovanje iz redova romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Ovi učenici, ako nisu uključeni u delikte, retko se dešava da se referišu za odgovarajuće usluge. Referisanje se najčešće obavlja od strane posrednika u zajednici.

Upis slučajeva u SPU– SMPO

- Upis slučajeva u SPU SMPO je minimalan. Jedino se teški slučajevi upisuju u ovom sistemu, za čije tretiranje su uključene institucije starateljstva, bezbednosti i pravosuđa.
- Trenutno SPU ne može pružiti bilo kakav opšti prikaz stanja napuštanja školovanja, opasnosti napuštanja školovanja i neupisivanja u školi.
- Učenici romske, aškalijske i egipćanske zajednice koji su krenuli u prvi razred ali prekinu školovanje kako bi se ponovo vratili u prvi razred sledeće godine, se ne upisuju u SPU.
- Raportirani razlozi slučajeva neupisivanja slučajeva u SPUsu sledeći: nedostatak znanja i sposobnosti korišćenja računara odgovornog osoblja, nedostatak znanja o SPU, regrutiranje novih direktora i prosvetnih radnika u školama, oklevanje upisivanja slučajeva kako bi izbegli imidž „loše škole“ itd.

UVOD

Pravo na obrazovanje je garantovano pravo na mnogim međunarodnim konvencijama. U smislu sa ovim konvencijama, Kosovo je razvilo politike putem kojih namerava da garantuje ovo pravo. Na osnovu istih su zasnovani institucionalni mehanizmi kako bi se postiglo obrazovanje sve dece na Kosovu. Međutim, napuštanje školovanja i neupisivanje u školi nastavlja da bude prisutno u kosovskom društvu.

Uprkos postojanja ovih mehanizama, napuštanje školovanja i neupisivanje u školi nastavlja da bude na zabrinjavajućem nivou. MONT izveštava da je tokom školske godine 2017/2018¹:

- U osnovnom i nižem srednjem obrazovanju 0.1% e učenika je napustilo školovanje sa jednakim procentom za oba pola
- U višem srednjem obrazovanju napustilo je školovanje svega 1.8% učenika, od kojih je 2.8% dečaka i 0.8% devojčica
- Nivo tranzicije sa osnovnog obrazovanja na srednje niže obrazovanje je ukupno 99.4%, od kojih su 99.3% dečaci u 99.5% devojčice
- Nivo tranzicije sa nižeg srednjeg na više srednje obrazovanje je ukupno 96.4%, gde je 99.5% dečaka i 93.3% devojčica.

Najugroženije kategorije su marginalizovana deca. Sumnja se da je najviši procenat napuštanja školovanja i neupisivanja u školi među romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici, kao i među dece sa ograničenim sposobnostima. Prema MONT-u, oko 5% dece na Kosovu nisu prikazana u obrazovanom sistemu. Osim spomenutih kategorija, u ovoj kategoriji ulaze i deca koja su migrirala, deca koja su premešteni u drugim školama ili opštinama itd. Napuštanje školovanja i neupisivanje u školi je veće među učenicima u višim srednjim školama. Na osnovu službenika ODO i MONT-a, i zastupnika OCD, najviši nivo napuštanja srednjih škola usled uključenja učenika u radnim odnosima, neadekvatnog profesionalnog orijentisanja, utisak okoline i porodice u odabiranju neadekvatnog smera školovanja, nevoljno upisivanje smerova koje ne vole u višim srednjim školama itd.

Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) preduzelo je inicijativu za osnivanje i ojačanje timova za prevenciju i reagovanje na napuštanja školovanja i neupisivanje učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju. Ove ekipe su osnovane u osnovnim školama, nižim srednjim i višim srednjim školama, opštinama i u MONT-u. Funkcionisanje istih se suočava sa poteškoćama, šta je reflektovalo i na napore za sprečavanje napuštanja redovnog školovanja i neupisivanje u školi.

Prema statistikama MONT-a i Kosovske agencije za statistike (KAS), u sistemu pred-univerzitetskog obrazovanja u školskoj godini 2017/2018 ima svega 365029 učenika: 6636 u predškolskom obrazovanju, 24002 u pred-osnovnom obrazovanju, 244677 u osnovnoj i nižoj srednjoj školi i 89714 u višoj srednjoj školi. Na osnovu etničke pripadnosti, u školskoj godini 2017/2018 je bilo: 350273 Albanaca, 3965 Bošnjaka, 2002 Roma, 939 Egipćana, 3729 Aškalija, 2756 Turaka, 557 Goranaca, 26 Hrvata, 500 Srba (jedino u nekoliko škola u opštini Kamenica), i 282 ostalih etničkih pripadnosti.²

¹ Godišnji statistički izveštaj sa smernicama obrazovanja 2017/2018. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije <http://masht-smia.net/Publikimet/35ALB.pdf>

² Podaci o obrazovanju: statistički upisi 2017/2018-Pred-univerzitetsko obrazovanje. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije <http://masht-smia.net/Publikimet/32ALB.pdf>

MEĐUNARODNI STANDARDI

Pravo na obrazovanje bez diskriminisanja je garantovano na osnovu međunarodnih konvencija. UNESCO konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju (1960) sprečava isključenje mogućnosti obrazovanja na osnovu socijalnog porekla, etničke pripadnosti, jezika, pola, nacionalnosti, ekonomskog stanja itd. ova konvencija promoviše sistem inkluzivnog obrazovanja koji otklanja prepreke za učešće i postignuća svih pojedinaca, poštuju se potrebe, sposobnosti i razne karakteristike, te takođe eliminiše sve oblike diskriminacije u prostorijama u kojima se odvija nastava.

Incheonova deklaracija i okvir delovanja (obrazovanje 2030) za primenu Cilja br. 4 Održivog razvoja potpisana 2015. godine na Svetskom forumu obrazovanja, u kome je učestvovalo 1600 učesnika iz 160 država. Ova deklaracija je postavila novu viziju za obrazovanje u narednih 15 godina. Među ostalog, ova deklaracija predviđa: obezbeđivanje pristupa u obrazovanju i završetku školovanja za sve najmanje 12 godina osnovnog i srednjeg obrazovanja u javnim školama, kvalitetno jednako i sveobuhvatno obrazovanje, kao i promovisanje mogućnosti učenja tokom celog života sa sve bez razloka. Takođe, kako bi se adresirale sve forme isključenja i marginalizovanja, ova deklaracija predviđa potrebne promene politika obrazovanja, sa posebnim fokusom na ugrožene grupe.³

Haške preporuke u vezi prava školovanja državnih manjina uključujući instrukcije za školovanje manjina na njihovom maternjem jeziku i uključenje časova istorije, kulture i tradicije određenih manjina. Kako bi se ovo realizovalo predviđa se da država osnuje centre za razvoj nastavnih programa za manjine na njihovom jeziku.⁴

---

³Education 2030: IncheonDeclarationandFramework for Action for the implementation of SustainableDevelopmentGoal 4: Ensureinclusiveandequitablequalityeducationandpromotelifelonglearningopportunities for all<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656>

⁴Haške preporuke u vezi pravo na školovanje nacionalnih manjina & objašnjenja. Organizacija za Evropsku bezbednost i saradnju (OBSE) <https://www.osce.org/sq/hcnm/32181?download=true>

PRAVNI I STRATEŠKI OKVIR

Inkluzija isključenih i marginalizovanih grupa, kao in pružanje kvalitetnog obrazovanja za ove grupe postavlja potrebe razvijanja i primene sveobuhvatnih politika i programa. Pozivajuće se na međunarodne standarde, Vlada Kosova je razvila takve politike koje su harmonizirane ovim standardima. Postoji veliki roj zakona koji na posredan ili neposredan način adresiraju pitanje promovisanja i uključenja svih zajednica u obrazovanju.

Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih članova u članu osam (8) predviđa sledeće o obrazovanju: „sva lica koja pripadaju zajednicama imaju pravo na javno školovanje u svim nivoima, na jednom od zvaničnih jezika na Kosovu koji sami odaberu. Lica koja pripadaju zajednicama, a imaju pravo na javno predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje na svom jeziku iako taj jezik nije zvaničan jezik”.⁵

Zakon o jezicima garantuje pravo svakom licu da sam odabere ili da odabere za svoje dete svoj zvanični jezik za školsku nastavu. U zonama u kojima žive građani zajednica, čiji maternji jezik koji nije zvanični jezik, osobe koje pripadaju ovoj zajednici imaju pravo da uče na svom maternjem jeziku u javnim obrazovanim školama.⁶

Zakon zaštite protiv diskriminacije ograničava diskriminaciju kao „bili kakvo razlikovanje, isključenje, ograničenje ili preferencije koje su na bilo kojem osnovu predviđene članom jedan (1) ovog zakona, ima za cilj ili efekat da omalovažava vrednost, raspolaganje ili uživanje, na jedan ili drugi način, osnovnih ljudskih prava i sloboda koje su priznate Ustavom i ostalim zakonima u primeni u Republici Kosovu”. Jedan od polja delovanja ovog zakona je obrazovanje.⁷

Zakon o obrazovanju u opštinama reguliše nadležnosti u opštinama u nivoima u 0, 1, 2 i 3 javnog obrazovanja (predškolskom, osnovnom, nižem srednjem i višem srednjem), gde među ostalog specificira nadležnost opština u upisu i prijemu učenika u smislu odgovarajućeg poštovanja nediskriminisanja u smislu sa zakonom, kao i nadgledanje i izveštavanje roditeljima ili ostalim nadležnostima povodom obrazovanog i socijalnog pohađanja učenika, kao što je zakonom određeno.⁸

⁵Zakon 03/L-047: Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih članova u Republici Kosovo.

⁶Zakon br. 02/L-37: o Korišćenju jezika <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2440>

⁷Zakon br. 05/L-021: o Zaštiti od diskriminacije <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10924>

⁸Zakon br. 03/L-068: o Obrazovanju u opštinama Republike Kosova <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2543>

Pod-zakonski akti za osnivanje i ojačanje TPRNN

U 2012. godini, MONT je doneo Administrativno uputstvo br. 19/2012 za Osnivanje i ojačanje timova za prevenciju i reagovanje protiv napuštanja redovnog obrazovanja i neupisivanja redovnog obrazovanja (TPRNN).⁹

U smislu ove uputstva, uloga TPRNN je sledeća:

- a) prevencija i reagovanje protiv napuštanja redovnog obaveznog školovanja od strane učenika
  - b) pitanje neupisivanja dece i mladih koji su stekli godište školovanja i obaveznom obrazovanju.
- Takođe, ovo administrativno uputstvo predviđa odredbe za osnivanje TPRNN na nivou škola obaveznog obrazovanja i na opštinskom nivou.

Za razliku od gore navedenog Administrativnog uputstva, Administrativno uputstvo br. 08/2018 za osnivanje i ojačanje Timova za prevenciju i reagovanje protiv napuštanja školovanja i neupisivanja učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju¹⁰ predviđa osnivanje TPRNN ne jedino na nivou škola obaveznog obrazovanja na opštinskom nivou (ODO), već i na nivou višeg srednjeg obrazovanja i na nacionalnom nivou (MONT). Stupanjem na snagu ovog Administrativnog uputstva u 2012. godini, ukinuto je Administrativno uputstvo br. 19/2012 za osnivanje Timova za prevenciju i reagovanje protiv napuštanja školovanja i neupisivanje u obaveznom obrazovanju.

Oba gore navedena administrativna uputstva na sledeći način definišu učenika koji je napustio školovanje:

- a) učenik koji je napustio školovanje je taj učenik koji je prekinuo školovanje pre završetka obrazovanja obaveznog zakonom.
- b) Učenik koji je napustio obrazovanje je taj učenik koji nakon završetka obaveznog obrazovanja nastavi školovanje, ali koji prekine kasnije prekine školovanje, pre planiranog završetka.
- c) učenik koji je napustio školovanje ili dete ili odrasla osoba koja nije upisana u školi i ne pohađa zakonom obavezno obrazovanje.

Vredi naglasiti da načela na koja se treba bazirati rad EPRBM na osnovu ovog uputstva su od ključne važnosti za inkluziju romske, aškaloijske i egipćanske zajednice. Ova načela naglašena u Administrativnom uputstvu su sledeća:

- a) jednakost
- b) sveobuhvatno učešće
- c) nediskriminacija
- d) preživljavanje i razvoj

odredbe Administrativnog uputstva koje je stupila na snagu 2018. godine o TPRNN na nivou škole uključuje:

- a) Izvršni odbor škole osniva TPRNN na nivou škole, koja se sastoji od pet redovnih članova: direktor škole, jedan zastupnik učenika, jedan zastupnik roditelja, jedan zastupnik nastavnika. Po potrebi TPRNN može odlučiti da integriše dodatne eksperte.
- b) za sve identifikovane i pokrenite slučajeve, odgovorni menadžer raportira grupi svaka tri meseca i po potrebi povodom razvoja tretiranja određenog slučaja.
- c) Školski TPRNN izveštava TPRNN na opštinskom nivou (ODO) svakih šest meseci i po potrebi u vezi rada grupa.

⁹Administrativno uputstvo br. 19/2012 o Osnivanju i ojačanju timova za prevenciju i reagovanje protiv napuštanja i neupisivanja u obavezno obrazovanje <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=8222>

¹⁰Administrativno uputstvo br. 08/2018 o Osnivanju i ojačanju timova za prevenciju i reagovanje protiv napuštanja i neupisivanja u pred-univerzitetsko obrazovanje <https://masht.rks-gov.net/uploads/2018/06/8-ua-masht-nr-08-2018-per-themelimin-dhe-fuqizimin-e-ekipeve-parandalimdhe-kbmnapu.pdf>

Odredbe ovog administrativnog uputstva o ESRNŠNŠ na opštinskom nivou sadrže:

- a) ODO osniva TPRNN na opštinskom nivou, koji se sastoji od 9 članova: sva zastupnika ODO, jedan zastupnik Saveta roditelja, jedan zastupnik Savete učenika, jedan direktor škole, jedan od zastupnika direkcija socijalne zaštite, zdravstva, Opštinske kancelarije za zajednice i povratak (OKZP), civilnog društva koji je ekspert u oblasti uključenja u kvalitativno obrazovanje.
- b) Opštinski TPRNN se sastaje svakog trećeg meseca po potrebi, kako bi razmotrili i tretirali sve slučajeve koje škola referiše.
- c) Opštinski tim izveštava opštinske direkcije za obrazovanje svakog trećeg meseca po potrebi.
- d) Predsednik opštinskog TPRNN obaveštava školske ekipe povodom statusa tretiranja konkretnih slučajeva.
- e) Opštinska TPRNN izveštava TPRNN na nivou MONT-a.

Odredbe ovog Administrativnog uputstva za TPRNN u MONT-u su sledeće:

MONT osniva TPRNN na centralnom nivou sa sledećim zastupanjem: MONT, ODO, škola, Ministarstvo rada i socijalne zaštite (MRSZ), Ministarstvo pravde (MP), Ministarstvo zdravstva (MZ), Policija Kosova (PK), Tužilački savet Kosova (TSK), partneri za razvoj i ostale zainteresovane grupe.

- b) TPRNN na centralnom nivou predvodi MONT i zastupa od strane zastupnika relevantnih sekretarijata odgovornih za adresiranje prava na obrazovanje.
- c) TPRNN na centralnom nivou sastavlja i nadgleda sprovođenje politika za prevenciju i reagovanje protiv napuštanja i neupisivanja u pred-univerzitetsko obrazovanje.

Za razliku od prethodnog Administrativnog uputstva, Administrativno uputstvo koje je stupilo na snagu u 2018. godini, predviđa odredbe u module Sistema ranog upozorenja (SRU) u Sistemu za menadžovanje podataka u obrazovanju (SMPO). Ovo je poseban modul unutar SMPO, koji:

- a) generiše podatke o slučajevima koji prete napuštanje školovanja, koji su identifikovani, raportirani i koje svakodnevno tretiraju škole.
- b) povezuje podatke iz škola, ODO, MONT-a, i time pruža kvantitativne i kvalitetne podatke i indikacije o situaciji na terenu i mogućnost usmeravanja politika na svim nivoima: škole, OKO i MONT.
- c) odgovara i doprinosi sa podacima i modulu registra slučajeva nasilja u porodici.
- d) Škole su u obavezi da upiše identifikovane slučajeve koji prete napuštanje školovanja u Sistemu za rano upozorenje (SRU) i da relevantne institucije budu odgovorne koje figurišu u sistemu referisanja i tretiranja učenika.
- d) za upis podataka u SRU, odgovoran je direktor škole i pristup u sistemu mogu imati autorizovana lica od strane direktora (članovi TPRNN).

Ovo Administrativno uputstvo predviđa kaznene i disciplinske mere u smislu sa zakonom na snazi za ne sprovođenje odgovarajuće obaveze predviđene ovim Administrativnom uputstvom.

Pored zakona i pod-zakonskih akata, nadležne institucije su sastavile strategije i planove delovanja koje uključuju adresiranje pitanja napuštanja školovanja i neupisivanja u obrazovanju, kao i uključenje marginalizovanih grupa.

Jedan od ciljeva Strategije za obrazovanje na Kosovu 2017-2021¹¹ uključuje sveobuhvatno učešće:

Uključenje dece romske, aškalijske i egipćanske zajednice u osnovnom obrazovanju sa povećanjem od 10%, dok u nižem i višem srednjem za 20%;

¹¹Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021 http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/PLANI_STRATEGIJK_I_ARSIMIT_NE_KOSOVE.pdf

Da postoje efikasni mehanizmi za prevenciju napuštanja školovanja i upisivanje u školi u pred-univerzitetskom obrazovanju r;

Da postoje mehanizmi efektivnih politika stvorenih za promovisanje različitosti putem integrisanog sistema u obrazovanju.

Nastavni centri koji funkcionišu u sklopu menadžmenta raznih organizacija civilnog društva (OCD) operiraju na osnovu raznih nastavnih programa. Ova strategija je predvidela harmonizaciju ovih programa i prilagođavanje istih u smislu sa potrebama zajednice.

Kako bi se izbegle poteškoće upisa i pohađanju školovanja dece romske, aškalijske i egipćanske zajednice u pred-univerzitetskom obrazovanju na osnovu ovog strateškog plana predviđene su olakšavajuće mere. Pored ovoga, predviđene su aktivnosti podizanja svesti za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu povodom blagovremenog upisivanja i pohađanja školovanja.

Romski jezik je zauzeo mestu u ovom strateškom planu, kako bi se obezbedilo pružanje izborne nastave na romskom jeziku.

Što se tiče funkcionisanja mehanizama, ovaj strateški plan predviđa efektivne mehanizme za sprečavanje napuštanja i neupisivanja u školi. Isti je za ovo predvideo podizanje kapaciteta EPRBM i na nivou višeg srednjeg obrazovanja. Takođe, predviđeno je kreiranje plana delovanja za sprečavanje napuštanja škole i neupisivanja u svim opštinama, kao i pružanje ubrzane nastave za učenike koji su napustili školu uli koji nisu upisani u školi.

Veoma važan aspekt koji je predviđen ovom strategijom je poboljšanje sakupljanja podataka. Ovo bi jako doprinelo razvoju i primeni određenih politika.

Slično strateškom planu Obrazovanja na Kosovu 2017-2021, Strategija za uključenje romske i aškalijske zajednice 2017-2021 cilja ka podizanju uključenja i pružanje mogućnosti za razvoj, usavršavanje i kvalitativno obrazovanje za članove romske i aškalijske zajednice putem:

Stimulacije pohađanja predškolskog obrazovanja

Nacrta planova delovanja za sprečavanje napuštanja školovanja i neupisivanje u školi u svim opštinama

Stimulativnih mera za olakšanje upisa i pohađanja dece romske i aškalijske zajednice u srednjem višem obrazovanju

Nacrta individualnih planova za romske i aškalijske učenike povratnike

Razvoja posebnih pozitivnih mera kao i pripremnih programa za upis u zadržavanje studenata u institucijama višeg obrazovanja (IVO) iz redova romske i aškalijske zajednice

Podržavanje programa za obrazovanje odraslih

Određivanje polno senzitivnih pokazatelja za članove romske i aškalijske zajednice u SMPO

Eliminacije segregacije i diskriminacije prema deci romske i aškalijske zajednice.

Podržavanje nastavnih centara zasnovanim na zajednicu

Pružanjem dopunske nastave za učenike koji su zaostali u učenju

Promovisanje nastave na Romskom jeziku

Razvoju programa podizanja svesti roditelja u vezi ranog detinjstva

Organizovanjem aktivnosti za podizanje svesti romske i aškalijske zajednice za važnost blagovremenog upisivanja i pohađanja nastave, sa fokusom na devojčice

Podizanjem svesti građana u vezi obrazovanja romske i aškalijske zajednice.¹²

¹²Strategija za uključenje romske i aškalijske zajednice u Kosovskom društvu 2017-2021 http://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/docs/ALB-STRATEGJIA_PER_PERFSHIRJEN_E_KOMUNITETEVE_ROM_DHE_ASHKALI_NE_SHOQERINE_KOSOVARE_2017-2021.pdf

METODOLOGIJA

Cilj ovog izveštaja je procena i efikasnost TPRNN na školskom, opštinskom i nacionalnom nivou sa posebnim fokusom na efikasnost istih kod dece romske, aškslijske i egipćanske zajednice.

Početni deo ovog izveštaje je u vezi pregleda međunarodnih standarda i nacionalnog pravnog okvira koje obuhvataju: prava dece na obrazovanje, sprečavanje napuštanja školovanja i reakcija na neupisivanje u školi, uključenje marginalizovanih grupa i promovisanje raznolikosti. Pored ovoga, analizirani su pod-zakonski akti i relevantne strategije koje specificiraju ulogu TPRNN.

Naredni realizacije ovog izveštaja je u vezi sakupljanja podataka sa terena. U ovu svrhu uključene su tri oštine različitih regiona: Uroševca, Kosova Polja i Prizrena. Takođe, uključen je i centralni nivo i OCD. Informatori koji su uključeni u realizaciji ove procene su bili zastupnici:

- škola
- opštinskih direkcija za obrazovanje (ODO),
- Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT)
- OCD

Na nivou škola intervjuisani su direktori škola koji su predstavili informacije prve ruge u vezi načina funkcionisanja školskih TPRNN. Na opštinskom nivou su intervjuisani službenici ODO koji su direktno uključeni u sastavu opštinskih TPRNN. Na centralnom nivou je intervjuisana službenice iz MONT-a koje je istovremeno uključena u sastavnu strukturu TPRNN u MONT-u. Takođe, intervjuisani su zastupnici OCD-a koji se na direktan način baze adresiranjem napuštanja školovanja i neupisivanja u školi.

Sakupljanje podataka je uglavnom zasnovana na odredbe Administrativnog uputstva br. 08/2018 za osnivanje i ojačanje Timova za prevenciju i reagovanje protiv napuštanja školovanja i neupisivanja učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju, reference školskih TPRNN i opštinskih TPRNN, Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021 i Strategija za uključenje romske i aškalijske zajednice u Kosovskom društvu 2017-2021. Glavne teme intervjuja su bile sledeće:

- Osnivanje TPRNN na nivou škole, opštine (ODO) i na nacionalnom nivou (MONT)
- Funkcionisanje TPRNN
- Identifikacija učenika koji su napustili školi
- Identifikacija onih koji nisu upisani u školi
- Tretiranje slučajeva onih koji nisu upisani u školi, slučajeva napuštanja školovanja i slučajeva koji prete napuštanju školovanja
- Način referiranja i praćenje ovih slučajeva
- Dokumentiranje i identifikacija, tretiranje, referisanje i praćenja ovih slučajeva
- Korišćenje SPU.

Način sakupljanja podataka sačinjen je na osnovu individualnih intervjuja sa gore navedenim informatorima. Za ovaj izveštaj su upotrebljeni statistički podaci izdati od strane Kosovske agencije za statistike (KAS). Ovi podaci su sačinjeni od broj učenika prema etničkoj pripadnosti na nivou Kosova kao i na opštinskom nivou.

Sakupljanje podataka i informacije je obrađeno tokom maja i juna meseca 2019. godine.

ANALIZA FUNKCIONISANJA TPRNN

Osnivanje TPRNN

Tokom realizacije ove procene, službenici ODO kontaktiranih opština su izjavili da su EPRBM osnovane na opštinskom nivou. Međutim, jedino opština Kosovo Polje je pružila odgovarajuću dokumentaciju povodom osnivanja TPRNN na lokalnom nivou.

Službenici ODO i isti u školama izjavili su da su TPRNN osnovane i u nivou škola. Osim osnovnih škola, započelo je osnivanje TPRNN i u srednjim školama.

Vredi naglasiti da se lista članova TPRNN ne ažurira sa novim članovima ovih ekipa, te i ne donose nove odluke osnivanja TPRNN nakon isteka mandata.

Realizacija sastanaka opštinskih i školskih TPRNN se ne obavlja na način predviđen u smislu Administrativnog uputstva br. 08/2018 za Osnivanje i ojačanje Timova za prevenciju i reagovanje protiv napuštanja školovanja i neupisivanja u pred-univerzitetskom obrazovanju. Odgovorni službenici ODO izveštavaju da je realizacija redovnih sastanaka veoma teška i često nemoguća usled ograničenog osoblja u ODO. Oni naglašavaju da postoji inicijativa i projekti u kojima su ove direkcije uključene te nemaju vremena da angažuju osoblje ovih direkcija u svim ovim inicijativama i projektima kao što se od njih zahteva. Članovi opštinskih TPRNN iz ostalih institucija su izjavili da nikada nisu bili pozvani od strane ODO povodom sastanaka opštinskih TPRNN.

Na nivou škola, odgovorni službenici su izjavili da je veoma teško da se realizuju sastanci TPRNN usled nedostatka volje članova školskih TPRNN za realizaciju sastanaka i praćenja procedura onako kako zahteva određeno Administrativno uputstvo. Ovi članovi smatraju da je ovo dodatno angažovanje koje tereti njihov rad za koje dodatno angažovanje nisu materijalno nadoknađeni. Pored ovoga, ovi smatraju da je ovo pitanje sa kojim se trebaju baviti nadležni organi koji se bavi pitanjima maloletnika kao što je Centar za socijalni rad (CSR). Što se tiče pitanja napuštanja školovanja i neupisivanja u školi dece romske, aškalijske i egipćanske zajednice, članovi školskih TPRNN smatraju da je ovo pitanje kulture ovih etničkih zajednica te da TPRNN nisu nadležni da adresiraju ova pitanja.

Dakle, na osnovu sakupljenih podataka na terenu rezultira da su TPRNN, a posebno školski TPRNN, osnovani jedino na administrativni način. Raportiranje slučajeva napuštanja ili pretnje napuštanja školovanja se individualno obavlja od strane nastavnika ili razrednog starešine kod direktora škole. Za adresiranje slučajeva napuštanja školovanja od strane učenika romske, aškalijske i egipćanske zajednice praktikuje se da se slučaj referiše posredniku zajednice (ako postoji u školi) i u CSR. Obično školski TPRNN nije obavešten povodom procedure/tretiranje slučajeva napuštanja školovanja ili onih koji prete napuštanje školovanja.

Identifikacija slučajeva

U Zakonu o Pred-univerzitetskom obrazovanju napuštanje školovanje je definisao kao „prevremeni prekid obaveznog obrazovanja”.¹³ Administrativno uputstvo br. 08/2018 o osnivanju i ojačanju Timova za prevenciju i reagovanje protiv napuštanja školovanja i neupisivanje učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju specificira kategorija napuštanja. Međutim, ni Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju a ni Administrativno uputstvo br. 08/2018 o osnivanju i ojačanju Timova za prevenciju i reagovanje protiv napuštanja školovanja i neupisivanje učenika u pred-univerzitetskom obrazovanju ne obuhvata prevremeno napuštanja školovanja.

Identifikacija slučajeva napuštanja školovanja

Za razliku od identifikacije slučajeva neupisivanja u školi, identifikacija slučajeva napuštanja školovanja ili slučajeva koji prete napuštanje školovanja je manje problematična. Obično, identifikacija slučajeva napuštanja školovanja ili onih koji prete napuštanje školovanja obavlja se od same škole. Početno, to su nastavnici koji su u posrednom kontaktu sa učenicima i oni su prvi koji primete odsustvo učenika. Ne postoji kriterijum povodom perioda unutar kojeg nastavnik treba da raportira slučaj odsustva učenika. Na osnovu individualne procene nastavnika zavisi kada slučaj može biti potencijalno napuštanje školovanja.

Među učenicima, posebno među učenicima romske, aškalijske i egipćanske zajednice, postoji redovno nepohađanje časova iz raznih razloga:

- Ne praćenje dece od strane roditelja, za decu predstavlja okolnost prednosti za zanemarenje pohađanja časova.
- Porodične obaveze dece za pružanje za negu, posebno kod devojčica za negu bolesnih članova porodice, sprečava redovno pohađanje nastave toliko koliko traje teško zdravstveno stanje člana/članova porodice.
- Poseta majki kod rođaka zajedno sa decom na nekoliko dana ili nedelja sprečava pohađanje nastave toliko koliko traje poseta.
- Angažovanje dece u radnim odnosima na direktan način sprečava pohađanje nastave toliko koliko rade ili na indirektan način prouzrokovanjem umora ili nedostatka energije kako bi otišli u školu.
- Materijalna dobit za pohađanje nastave od strane raznih institucija/organizacija stvorile su zavisnost na tu materijalnu dobit. U slučaju prekida ove materijalne dobiti učenici napuste školovanje.

Ovi primeri uzroka redovnog nepohađanja učenika prouzrokuje konfuziju u kategorisanju slučajeva kao slučajeva napuštanja školovanja ili koji prete napuštanje školovanja. Dakle, ove slučajeve možemo nazvati „recidivisti”. Obično, ovi slučajevi ostaju neupisani, te se ne raportiraju kao slučajevi koji prete napuštanje školovanja. Prema tome, njihovo tretiranje i nadgledanje može biti neadekvatno i može dovesti do dovoljnih recidiva za napuštanje školovanja.

U školama, slučajevi koji se smatraju kao potencijalni slučajevi za napuštanje školovanja, nastavnici na usmeni ili pismeni način obaveštavaju direktore škola. Za procenu i tretiranje predmeta se ne prati nijedna standardna procedura procene i tretiranja slučaja. Najčešće se praktikuje kontaktiranje

13. Član 2, stav 1.13 Zakona br. 04/L-032 o Pred-univerzitetskom obrazovanju na Kosovu, 16. septembar 2011. godine, http://www.mashtgov.net/advCms/documents/03_Ligji_per_arsimin_Parauniversitar_anglisht.pdf

porodice deteta za koje se smatra da je napustio školovanje putem telefona i razgovor sa ostalim učenicima iz odeljenja ili u školi sa onima koji na potencijalan način mogu pružiti informacije o određenom učeniku. Ovo obavlja učitelj ili razredni starešina. U slučajevima učenika iz redova romske, aškalijske i egipćanske zajednice praktikuje se kontaktiranje posrednika zajednice ako je pristupačan u toj školi. Posrednik obično obavlja procenu slučaja putem poseta na terenu/familije i pokušava da vrati učenika za kojeg se smatra da je napustio školovanje u školi.

Identifikacija slučajeva neupisivanja u školi

Identifikacija slučajeva neupisivanja u školi je više problematična. Za identifikaciju ovih slučajeva potrebno je drugačije angažovanje školskih institucija i ostalih institucija, kao i OCD i zajednice. Ključnu ulogu u identifikaciji neupisane dece u školi imaju OCD. Ovu ulogu posebno imaju organizacije čije su aktivnosti koncentrisane u zajednici, i specifičnije u romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici.

Ove organizacije, koji su često zastupane u opštinskim TPRNN, obavljaju kampanje podizanja svesti za obaveštenje zajednice povodom nužnosti upisivanja dece u školi. Istovremeno, neke od tih organizacija praktikuje da putem aktivnosti sa zajednicom identifikuje decu koja su stekla godište pohađanje školovanja, ali koja nisu upisana u školi. Na ovaj način sačinjavaju liste ove dece i upoređuju iste sa listama dece upisanih u školama koje pokrivaju određenu zonu. Ove organizacije pomažu deci koja ne figuriraju u listama učenika u školi da se upišu u školi.

Takođe, ove organizacije identifikuju razne prepreke koje onemogućavaju upis dece u školi npr nedostatak usled neupisa dece u civilnom registru, deca bolesnih roditelja itd. ove organizacije im pomažu da prevaziđu prepreke i njihov upis u školi.

Međutim, aktivnosti ovih organizacije ne pokrivaju čitavu teritoriju Kosova. Što više, ne pokrivaju sve zone u kojima žive romska, aškalijska i egipćanska zajednica. Ovo znači da postoje zone u kojima se ne pruža takva asistencija te je prema tome nivo neupisivanja može biti veći u višim školama.

Veoma zabrinjavajući problem je neupisivanja dece koja su stekla godište upisa u prvi razred, ali se isti smatraju „nezreli” za pohađanje školovanja u prvom razredu. Ovu dece iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice osoblje škole smatra kao nezreli u psiho-fizičkom aspektu kako bi započeli prvi razred. Ima dece koja imaju emotivne i socijalne poteškoće kako bi se prilagodili u školi tokom nekoliko prvih dana ili nedelja u prvom razredu. Takvo emotivno stanje dece se može pogoršati usled neadekvatnog pristupa prosvetnih radnika. Relevantne OCD izveštavaju o pristupu prosvetnih radnika prema učenicima romske, aškalijske i egipćanske zajednice uporedno pristupu sa učenicima ostalih zajednica. Takođe, često se dešava da se učenici romske, aškalijske i egipćanske zajednice ne uključe u aktivnostima unutar razreda ili škole. Usled neadekvatnog pristupa, ovi učenici su potencijal nemarenja nastave i neredovnog pohađanja nastave.

Za decu koja imaju poteškoće prilagođavanja u prvom razredu preporučuje se da čekaju još jednu godinu kako bi pohađali prvi razred. Prema tome, odlaganje prvog razreda predstavlja konfuziju u identifikaciji i kategorizaciji. Škola smatra da ova deca nisu napustila školu jer smatra da nisu stekli odgovarajuću zrelost za upisivanje u prvi razred. Dok, OCD smatra da su ova deca napustila školu jer su stekli godište za upis u školi ali ne pohađaju školovanje. Sa druge strane, procena zrelosti ove dece se ne obavlja od strane profesionalaca u ovoj struci npr. psihologa, doktora itd. u većini slučajeva, slučajevi ove dece nisu upisani kao slučajevi napuštanja školovanja od strane SRU SMOP-a. Ova praksa stvara prazninu koja se reflektuje u opštinskim i nacionalnim politikama izbegavanje adresiranja slučajeva ove dece usled nedostatka sakupljanja sistematskih informacija.

Referiranje, tretiranje i nadgledanje

Sve škole ne tretiraju sve slučajeve koji prete napuštanje školovanja ili učenike koji su već napustili školu. U nekim školama, slučajevi koji prete napuštanje škole koje identifikuju nastavnici početno su raportirani od same škole. Nastavnici zajedno sa direktorima škola identifikuju načine kontaktiranja roditelja učenika koji ju bio odsutan u školi za neki vremenski period. Obično ovaj vremenski period odsustva učenika bez ikakvog opravdanja nije određen. Prema tome, ostaje na nastavnika ili razrednog starešinu da odredi kada se učenik tretira kao potencijal za napuštanje školovanja ili neredovnom pohađanju. Kontaktiranje roditelja ovih učenika se obično obavlja putem telefona od strane nastavnika, ili putem ostalih učenika iz razreda. U veoma retkim slučajevima, nastavnici iniciraju posete kod roditelja takvih učenika.

Ako naponi škole da vrati učenika u školu nisu uspešni, škola nekada direktno referiše slučaj ostalim institucijama. Obično, škole referiše ove predmete CSR, te ako su uključeni delikti, slučajevi se referišu policiji. Za referisanje slučaja primenjuju se procedure određene institucije u kojoj se referišu ovi učenici. Organ starateljstva, a šta je CSR, tretira i nadgleda slučaj tokom tretiranja. Uglavnom unutar ove institucije pruža se savetovanje učenika i njihovih roditelja. Po potrebi, ova institucija slučaj za uslugu pred ostalim institucijama. Ipak, ova praksa referisanja i tretiranja se često ne primenjuje.

Zabrinjavajući problem za škole predstavljaju učenici koji su premešteni u drugim školama, opštinama ili državama. Ovi učenici primaju ispis iz prethodne škole, ali, ova škola skoro nikada ne prima povratne informacije o upisu učenika u nekoj drugoj školi. Usled ovoga, nezna se da li su ovi učenici upisni u nekoj drugoj školi ili su napustili školu.

Kod slučajeva učenika koji prete napuštanje škole iz redova romske, aškalijske i egipćanske zajednice nastavnici ili direktori referišu slučaj kod posrednika zajednice ako je isti pristupačan u toj školi. Posrednici zajednice se bave identifikacijom uzroka prekida pohađanja školovanja, savetovanjem učenika i njihovih roditelja. Ako je učeniku potrebna pomoć u vezi raznih administrativnih procedura u ostalim institucijama ili u školi, posrednik u zajednici savetuje, pruža valjane informacije i po potrebi pomaže u ovim administrativnim procedurama. Na primer, ima učenika koji su bolesni i njihovi roditelji nisu bili obavešteni povodom toga da treba pribaviti opravdanje od strane doktora o zdravstvenom stanju učenika, potvrda koja se dostavlja u školi. Istovremeno, posrednik nadgleda učenike tokom čitavog vremena sve dok se ne uspostavi redovno pohađanje učenika u školi.

Međutim, ima slučajeva u kojima raportiranje učenika koji prete napuštanje školovanja kasno obavi. Ovo prouzrokuje velike poteškoće za njihov povratak u školi. Usled dugog vremena nepohađanja, takvi učenici ostaju neocenjeni. Što više, ovim učenicima nije omogućeno pohađanje ubrzane nastave. Kao posledica toga, ovi učenici gube jednu školsku godinu. Njihov povratak u školu otežava činjenica da se ova deca trebaju vratiti u nekom drugom razredu kao ponavljači gde se potencijalno mogu suočiti sa poteškoćama prilagođavanja u razredu. Konkretni slučaj je Osnovna i niža srednja škola „NaimFrashëri” u selu Zaskok, u opštini Uroševac, gde je 22 učenika, isključivo aškalijske zajednice, napustilo školu u prvim mesecima školske godine 2018/2019. Tokom ove školske godine, uspeli su da vrate u školi dva učenika u 8 i 9 razredu, uz pomoć nastavnog centra u selu Dubrava u ovoj opštini. Još uvek je 20 učenika ostalo van škole, od kojih je 11 učenika trebalo da pohađa prvi razred. Ovi učenici koji su ostali van škole, integrisani su u nastavnim centrima, dok je njihova reintegracija u redovnom obrazovanju omogućena. Što više, u ovoj lokaciji nije bilo posrednika u zajednici kako bi isti asistirao u ovim slučajevima tokom ove školske godine.

Za identifikaciju i tretiranje slučajeva napuštanja školovanja učenika romske, aškalijske i egipćanske zajednice, najčešća praksa koju praktikuju posrednici u zajednici je kontrolisanje liste ocenjivanja. Ovi posrednici identifikuju neocenjene učenike iz redova ovih zajednica i iniciraju kontakt sa njihovim porodicama.

Postoje škole koje su raportirale da praktikuju olakšanje za povratak učenika u školi iz redova romske, aškalijske i egipćanske zajednice koji su prekinuli pohađanje u školi. Ovo olakšanje je u vezi tolerancije u proceduralnom aspektu u školi, gde iste ne isključuju iz škole usled velikog broja izostanaka itd. Ovo stvara nezadovoljstvo kod učenika i roditelja ostalih etničkih zajednica usled pristrasnosti i nejednakog sprovođenja pravila za učenike svih etničkih grupa.

Škole su takođe izjavile da se suočavaju sa poteškoćama u evidentiranju etničke pripadnosti kod nekoliko učenika iz redova romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Službenici škola su izjavili da je evidentiranje etničke pripadnosti u dokumentaciji potrebno u školama. Ima slučajeva kada roditelji dece iz ovih zajednica izjave da ne znaju kojoj etničkoj uzajednici propadaju. Ovo onemogućava konkretan prikaz etničke pripadnosti u školskim, opštinskim i nacionalnim statistikama.

Veliki broj slučajeva napuštanja škole i ovih koji prete napuštanju školovanja nisu prijavljeni u školskim EPRBM. Kao što je gore naglašeno, slučajevi se ne identifikuju i ne tretiraju ili, u slučajevima identifikacije, nastavnici ili razredni starešina u koordinaciji sa direktorom škole odluče kako da tretiraju slučaj, gde da ga referišu i kako da ga nadgledaju. Takođe, veliki broj slučajeva se ne prijavljuje u opštinskim TPRNN. U većini slučajeva, opštinski TPRNN nisu obavesteni. Što više, registracija slučajeva u SRS je veoma mala. Dokumentacije se obavlja od strane određenih institucija koje tretiraju slučajeve na osnovu administrativnih procedura te institucije. ODO su izjavila da nemaju kapaciteta da nadgledaju slučajeve tretiranja napuštanja škole ili slučajeva koji prete napuštanje školovanja niti za slučajeve koji su raportirani u ODO. Usled nedostatka registracije slučajeva u SRS i raportiranje slučajeva napuštanja školovanja i slučajeva koji prete napuštanju školovanja u ODO, ove direkcije nisu u stanju da sačine tačne statistike. Registracija slučajeva neupisivanja u školi u SRS je skoro nemoguća usled zaostalosti identifikacije istih.

Uglavnom se praktikuje da jedino teški slučajevi koji ne uključuju jedino napuštanje školovanja već i delikte referiraju se u ostalim određenim institucijama kao što su institucije bezbednosti i pravosuđe. Dok, slučajevi u kojima nisu uključeni delikti se često ne referišu, ne tretiraju i ne nadgledaju.

Registracija slučajeva u modulu Sistema za rano upozorenje (SRU) u SMIO

Škole su u obavezi da identifikuju slučajeve koji prete napuštanje školovanja putem instrumenta za identifikaciju učenika koji prete napuštanje škole. Primena ovog instrumenta nije na zadovoljavajućem nivou. Osoblje u školama više primenjuje identifikaciju ovih slučajeva na svakodnevnog praćenjem prisustva učenika. Slučajevi koji imaju veliki broj izostanaka raportiraju se direktoru na usmeni ili pismeni način. Ali, obično se ne praktikuje registracija ovih slučajeva u SRU.

Pošto se ne praktikuje primena instrumenata za identifikaciju učenika koji prete napuštanje školovanja, u SRU nedostaju ove informacije te prema tome nedostaje opšti prikaz škole za nivo napuštanja i pretnji napuštanja školovanja.

Što se tiče slučajeva napuštanja školovanja, a posebno učenika romske, aškalijske i egipćanske zajednice, obično se evidentiraju u administraciji škole kao neocenjeni učenici i ne upisuju se u SRU. Takođe, dešava se da se napuštanje školovanja blagovremeno ne raportira. Ovo utiče da ovi slučajevi izgube školsku godinu usled relativno dugih izostanaka u školi i nedostatku pružanja ubrzane nastave. Konkretan primer, kao što je već navedeno, su slučajevi učenika Osnovne škole „NaimFrashëri” u selu Zaskok.

Slučajevi neupisivanja u prvom razredu se ne upisuju u SRS. Ovo je posebno izraženo za decu romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Ovo se dešava iz dva razloga: prvo, iz razloga što ova deca koja su stekla godište za upis u prvi razred ali se nisu upisali u školi kako posledica toga, škola ne poseduje nikakve informacije u vezi ove dece. Drugi razlog je što učenici koji polaze u prvi razred, a koji napuste školovanje u prvom razredu, ne smatrajuse slučajevima napuštanja školovanja već kao deca koja treba da čekaju godinu dana kako bi stekli psiho-fizički zrelost za prvi razred. Stoga, ovi učenici nisu raportirani kao slučajevi napuštanja školovanja te se isti ne upisuju u SRU.

Među razlozima koje škola izjavljuje za nedostatak upisa slučajeva u SRU su:

- Nedostatak znanja i sposobnosti korišćenja računara nastavnika i direktora škola
- Nepoznavanje SRU-a
- Direktori škola koji su nedavno imenovani koji nisu imali prilike da pohađaju treninga za upotrebu SRU-a
- Nastavnici koji su nedavno regrutovani koji nisu imali prilike da pohađaju treninge korišćenja SRU-a
- Oklevanje upisivanje slučaja u SRU usled mogućnosti identifikacije škole kao „propala škola“

Još jedan relevantni razlog za učenike romske, aškalijske i egipćanske zajednice je neoglašavanje etničkog identiteta u nekoliko slučajeva. Kod ovih slučajeva, upisani podaci u SRU ne prikazuju realnu stanje napuštanja i pretnje napuštanja školovanja ovih zajednica. Kao što je gore naglašeno, škole praktikuju da u SRS registruju uglavnom slučajeve napuštanja ili one koji prete napuštanje školovanja a koji su istovremeno uključeni u delikte i koji su referisani u određene institucije bezbednosti, starateljstva i pravosuđa.

Ne upisivanje slučajeva u SRS koji prete napuštanje školovanja, jedan deo slučajeva koji su napustili školovanja i slučajevi koji nisu upisani u školi stvaraju prazninu u aspektu shvatanja napuštanja školovanja i neupisivanja u školi. Ovo onemogućava analizu potencijalnih situacija koje vode ka napuštanju školovanja i nedostatak potrebnih podataka za razvoj praktičnih politika. Prema tome, ovo dovodi do neadekvatnih politika za adresiranje napuštanja školovanja i neupisivanja u školi.

PREPORUKE

<p>Da se osnuju TPRNN u svim opštinama i školama i da se obezbedi njihovo funkcionisanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Da MONT verifikuje njihovo osnivanje • Da se uloga TPRNN objavi na internet stranici • Da lista članova opštinskih TPRNN bude transparentna i da se objavi na internet stranici oštine • Da se na redovnom osnovu ažurira ova list nakon svako obavljene izmene • Da opštinski TPRNN i školski TPRNN obavljaju redovne sastanke • Da su angažuju studenti praktikanti u administrativnim i organiziranje sastanaka u opštinskim TPNN • Da se pruži materijalna i moralna stimulacija u školama i opštinama koje su uspešne u adresiranju napuštanja školovanja i neupisivanja u školi
<p>Da se odabere zastupanje važnih aktera u opštinskim TPRNN</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Da se uključe posrednici u zajednici u opštinskim TPRNN u svim opštinama • Da se u opštinskim TPRNN angažuju posrednici u zajednici iz redova romske, aškalijske i egipćanske zajednice • Da se u opštinskim TPRNN uključe sve aktivne OCD koje se bave pitanjima romske, aškalijske i egipćanske zajednice i pitanjima napuštanja školovanja i neupisivanja u školi • Da se u opštinskim TPRNN uključi psiholog za pružanje psihološke procene i tretiranje učenima sa poteškoćama u učenju i prilagođavanju u školskom ambijentu koji potencijalno prete napuštanje školovanja
<p>Da se poveća nivo i kvalitet tretiranja slučajeva napuštanja školovanja, neupisivanja u školi i slučajeva koji prete napuštanje školovanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Da se aktivno angažuju menadžeri slučaja kako bi se tretirali slučajevi • Da se obavi plan tretiranja slučajeva u smislu sa zakonodavstvom na snazi, pod-zakonskim aktima i određenim mehanizmima • Da psiholog pruži psihološku procenu i psihološki tretman učenicima koji imaju poteškoće sa učenjem i prilagođavanjem u školskom ambijentu • Da se u školama angažuju studenti pedagogije, edukacije i psihologije kako bi pružili pomoć u procesu učenja i ostalim aktivnostima socijalne integracije dece koja su ponovo integrisana u školu i dece koja prete napuštanje školovanja • Da se nastavnicima priži trening o kulturnoj osetljivosti u predavanju za razne kulturne i etničke grupe, sa posebnim fokusom na romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu • Da se obustavi praksa pružanja materijalnih usluga za učenike kako bi simulirali pohađanje nastave, sa izostankom školskog materijala i obuće i odeće
<p>Da se poboljša</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Da školske TPRNN blisko sarađuju sa određenim institucijama za identifikaciju neupisane dece u školi kao što su službenici civilnog upisa, OCD koje se bave pitanjima romske, aškalijske i

<p>identifikacija, referisanje i nadgledanje slučajeva napuštanja školovanja, neupisivanja u školi i slučajevima koji prete napuštanje školovanja</p>	<p>egipćanske zajednice kao i pitanjima neupisivanja u školi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Da se referišu slučajevi u određenim uslugama odmah nakon identifikacije • Da se svi slučajevi koji se ne mogu tretirati na nivou škole prijave za razmatranje u opštinskim TPRNN • Da opštinske TPRNN budu obavestene o svim slučajevima koji su referisani putem SRU • Da se upišu u SRU sve potrebne informacije u vezi identifikacije, referisanja tretiranja i nadgledanja • Da se unutar SMPO kreira mehanizam koji bi omogućio prethodnoj školi da prati učenika koji prelazi u drugoj školi
<p>Da se poboljša dokumentiranje u SRS slučajeva napuštanja školovanja, neupisivanja u školi i slučajeva koji prete napuštanje školovanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Da se pruže uzastopni treninzi sa članove školskih TPRNN za dokumentiranje u SRU svih slučajeva napuštanja školovanja, neupisivanja u školi i slučajeva koji prete napuštanje školovanja • Da se SRU registruju svi slučajevi napuštanja školovanja i neupisivanja u školi • Da se putem liste pokazatelja obavi redovna identifikacija slučajeva koji prete napuštanje školovanja i da se siti upišu u SRU • Da se u SRU registruju sve informacije povodom identifikacije, referisanja, tretiranja i nadgledanja slučajeva • Da nadležni organi obave redovnu inspekciju dokumentiranja SRU
<p>Da se poveća nivo komunikacije između TPRNN i zajednice</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Da se funkcionalizuju telefonske linije u opštinskim ODO za pružanje informacija građanima koji se suočavaju sa poteškoćama registracije ili povratka dece u školi, kao i suprotno, da budu na dispoziciji za građane za raportiranje slučajeva napuštanja školovanja ili neupisivanja u školi od strane zajednice u kojoj žive • Da se obave periodični sastanci sa školskim i opštinskim TPRNN u naseljima u kojima je nivo napuštanja školovanja i neupisivanja u školi veliki npr. u naseljima u kojima živi romska, aškalijska i egipćanska zajednica i koji imaju takve slučajeve ne relativno velikom nivou
<p>Da se realizuju aktivnosti senzibilizacije povodom pitanja napuštanja školovanja i neupisivanja u školi i promotivne aktivnosti za TPRNN</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Da obavi senzibilizacija građani o postojanju pitanja napuštanja školovanja i neupisivanja u školi • Da se informišu građani o telefonskoj liniji koja je pristupačna za građane i koja pruža određene informacije i koja služi za prijavljivanje slučajeva napuštanja školovanja ili neupisivanja u školi • Da se realizuju aktivnosti u zajednici u vezi uloge opštinskih i školskih TPRNN

<p>Da inspektorijat obrazovanja inspektuje aktivnosti opštinskih i školskih TPRNN</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Da se postave kriterijumi i postupci kažnjenja za nepotpuno ispunjavanje funkcionalnosti opštinskih i školskih • Da se obavi redovna inspekcija u svakoj opštini i školi • Da se u inspekciji TPRNN obuhvate i izmereni pokazatelji u zajednici kao što je broj identifikovane dece u zajednici koji ne pohađaju školovanje
<p>Da MONT obavi analizu i redovne izveštaje povodom podataka i informacija sakupljenih u SRU</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Da se analiziraju podaci i informacije iz SRU na periodičan način • Da se objave analizirani izveštaji ovih podataka i informacija koje sačinjava raportiranje nalaza prema godištu, polu, etničkoj pripadnosti, opštini itd. • Da ovi izveštaji sadrže pokazatelje zasnovane na kvalitativnim i kvantitativnim podacima • Da se ovi izveštaji raspodele u svim opštinama, školama i relevantnim OCD • Da ovi izveštaji obuhvate primera uspešno tretiranih slučajeva identifikacijom škole i određene opštine

ROMA INTEGRATION 2020
Regional Cooperation Council